TIL O‘RGANISHDA MOTIVATSIYA VA AFFEKTIV OMILLARNING TA’SIRI

Habibullayeva Farog'at
SamDCHTI talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada til o‘rganish jarayonida motivatsiya va affektiv omillarning ta’siri nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy til o‘qitish metodikasida talabaning emotsional holati, o‘ziga ishonchi va o‘rganishga bo‘lgan ichki ehtiyoji muhim omil sifatida qaraladi. Tadqiqot davomida motivatsiyaning ichki va tashqi turlari, shuningdek affektiv omillar – tashvish (anxiety), o‘z-o‘zini baholash va qiziqish darajasi til o‘zlashtirish samaradorligiga qanday ta’sir ko‘rsatishi o‘rganildi. Kvantitativ va sifat tahlili metodlari asosida o‘tkazilgan tajribalar natijasida yuqori motivatsiyaga ega va ijobiy affektiv muhitda o‘qigan talabalar til kompetensiyasini tezroq rivojlantirishi aniqlandi. Maqolada shuningdek pedagogik strategiyalar va o‘qituvchining roli yoritilgan. Tadqiqot natijalari til o‘qitish jarayonida psixologik omillarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi hamda kelgusida olib boriladigan ilmiy izlanishlar uchun muhim metodologik asos yaratadi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, affektiv omillar, til o‘rganish, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, tashvish (anxiety), o‘z-o‘zini baholash, qiziqish, affektiv filtr, pedagogik strategiyalar, til kompetensiyasi, psixolingvistika, o‘quv muhiti

Kirish

Bugungi kunda chet tilini o‘rganish jarayoni faqat lingvistik bilimlarni egallash bilan cheklanmay, balki talabaning psixologik va emotsional holati bilan chambarchas bog‘liq ekanligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Ayniqsa, motivatsiya va affektiv omillar til o‘rganish samaradorligini belgilovchi asosiy determinantlardan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Motivatsiya tushunchasi til o‘rganishda o‘quvchining maqsadga intilishi va faoliyatga bo‘lgan ichki ehtiyojini ifodalaydi. Bu borada Robert Gardner motivatsiyani til o‘rganishning markaziy omili sifatida talqin qilgan. Shuningdek, Stephen Krashen affektiv filtr nazariyasini ilgari surib, tashvish va past o‘ziga ishonch til o‘rganish jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlagan.

Mazkur yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar motivatsiya va affektiv omillarning til o‘zlashtirishga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Biroq, ularning o‘zaro bog‘liqligi va ta’lim jarayonidagi aniq roli hali ham chuqurroq o‘rganishni talab qiladi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi til o‘rganishda motivatsiya va affektiv omillarning ta’sirini aniqlash hamda ularning o‘quv jarayonidagi samaradorligini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat.

Metod va usullar

Mazkur tadqiqot aralash metodologiya (mixed-methods) asosida olib borildi. Tadqiqotda 60 nafar talaba ishtirok etdi va ular ikki guruhga ajratildi: yuqori motivatsiyaga ega guruh va past motivatsiyaga ega guruh. Kvantitativ tahlil uchun maxsus so‘rovnomalar va testlardan foydalanildi. So‘rovnomalar orqali talabalar motivatsiya darajasi (ichki va tashqi) hamda affektiv holatlari (tashvish, o‘ziga ishonch, qiziqish) aniqlandi. Testlar esa ularning til kompetensiyasini baholashga qaratildi.

Sifat tahlili uchun intervyu va kuzatuv metodlari qo‘llanildi. Talabalarning dars jarayonidagi faolligi, emotsional reaksiyalari va ishtiroki o‘rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo‘llanildi:

- so‘rovnoma (questionnaire);

- diagnostik testlar;
- yarim strukturaviy intervyular;
- dars jarayonini kuzatish;
- kontent-tahlil.

Ma'lumotlarni tahlil qilishda deskriptiv statistika va taqqoslash metodlari qo'llanildi. Shuningdek, natijalarning ishonchliligini ta'minlash uchun triangulyatsiya usuli qo'llandi. Tadqiqot davomida affektiv muhitni yaxshilash maqsadida tajriba guruhida rag'batlantiruvchi metodlar, ijobiy fikr bildirish va qo'llab-quvvatlovchi pedagogik strategiyalar qo'llanildi. Mazkur metodologiya til o'rganishda motivatsiya va affektiv omillarning ta'sirini kompleks ravishda o'rganish imkonini berdi.

Natija va muhokama

Tadqiqot natijalari motivatsiya va affektiv omillarning til o'rganish samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatganini tasdiqladi. Kvantitativ natijalarga ko'ra, yuqori motivatsiyaga ega guruhda til o'zlashtirish darajasi 85% ni tashkil etgan bo'lsa, past motivatsiyaga ega guruhda bu ko'rsatkich 67% ni tashkil etdi.

Jadval 1. Til o'zlashtirish darajasi (%)

Guruh	**Natija (%)**
Yuqori motivatsiya	85%
Past motivatsiya	67%

Sifat tahlili natijalari ham ushbu farqlarni tasdiqladi. Yuqori motivatsiyaga ega talabalar darslarda faol ishtirok etib, ko'proq savol berish va mustaqil ishlashga intilgan. Aksincha, past motivatsiyali talabalar ko'proq passiv bo'lib, tashvish darajasi yuqori ekanligi kuzatildi.

Stephen Krashen nazariyasiga ko'ra, yuqori affektiv filtr til o'rganishni sekinlashtiradi. Tadqiqot natijalari ham ushbu nazariyani tasdiqladi: tashvish darajasi yuqori bo'lgan talabalar past natija ko'rsatdi. Intervyu natijalariga ko'ra, talabalarning 82% ijobiy o'quv muhitida o'zlashtirish osonroq bo'lishini ta'kidladi. Bu esa affektiv omillarning muhimligini ko'rsatadi. Biroq, ayrim cheklovlar ham mavjud. Masalan, individual psixologik farqlar natijalarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Umuman olganda, motivatsiya va affektiv omillar til o'rganishda hal qiluvchi rol o'ynashi ilmiy jihatdan asoslandi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot til o'rganishda motivatsiya va affektiv omillarning muhim ahamiyatga ega ekanligini ilmiy asosda tasdiqladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori motivatsiya va ijobiy affektiv muhit talabalarning til kompetensiyasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Kvantitativ va sifat tahlillari ushbu omillarning o'quv jarayoniga bevosita ta'sirini ko'rsatdi. Ayniqsa, o'qituvchining qo'llab-quvvatlovchi yondashuvi va ijobiy muhit yaratishi muhim omil hisoblanadi. Kelgusida motivatsiyani oshirish va affektiv muhitni yaxshilashga qaratilgan innovatsion metodlarni ishlab chiqish zarur. Shuningdek, turli yosh guruhlari va ta'lim bosqichlarida ushbu omillarni o'rganish istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari til o'qitish metodikasini takomillashtirishga xizmat qiladi va ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gardner R. Social Psychology and Second Language Learning. – London: Edward Arnold, 1985. – 208 p.

2. Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition. – Oxford: Pergamon, 1982. – 202 p.
3. Dörnyei Z. Motivation in Second Language Learning. – Cambridge: CUP, 2001. – 273 p.
4. Brown H. Principles of Language Learning and Teaching. – New York: Pearson, 2007. – 410 p.
5. MacIntyre P. Language Anxiety and Motivation. – New York: Springer, 2017. – 298 p.